

КОНЦЕПТУАЛНО-ПОРАЖДАЩ МОДЕЛ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА СИСТЕМАТА ЗА МОРСКИ СУВЕРЕНИТЕТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

д-р Стоян Иванов Иванов

CONCEPTUALLY-CONTINUOUS MODEL FOR ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF THE MARITIME SURVEY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF BULGARIA

Stoyan Ivanov Ivanov

***Анотация:** Основното предназначение на Концептуално-пораждащ модел за организация и управление на системата за морски суверенитет е да бъде разгледана идеята за моделиране на система за морски суверенитет, като акцента на модела е върху, субординацията, взаимодействието и координацията на процесите между институциите в системата за морски суверенитет.*

***Ключови думи:** Концептуално-пораждащ модел, морски суверенитет.*

***Annotation:** The main purpose of a conceptual model for organizing and managing the system of maritime sovereignty is to consider the idea of modeling a system of maritime sovereignty, with the emphasis of the model on the subordination, interaction and coordination of processes between institutions in the system of maritime sovereignty.*

***Key words:** Conceptual-emerging model, maritime sovereignty.*

Целта на настоящия Концептуално-пораждащ модел е да бъдат направени предложения за усъвършенстване на организацията и управлението на системата за морски суверенитет в ключови направления, като главно място заема идеята за разработване и въвеждане в експлоатация на обща нормативна уредба (Примерно: Стратегия, Доктрина, Концепция, Закон за морския суверенитет), която да урегулира цялостно системата, като в нея ще се обърне внимание на първо място на целта, мисията, визията, функциите, задачите, а след това и на субординацията, взаимодействието и координацията на процесите в системата за морски суверенитет. Разработването и въвеждането в експлоатация на обща нормативна уредба е важна съпка към повишаването на интегритета в системата. Сега съществуват изключително много нормативни документи (За справка, проф. Медникаров, в монографията Защита на морския суверенитет е изброил над 60 международни и национални нормативни документи, които са явяват правната основа на защитата на морския суверенитет)¹, които урегулират отделни аспекти в системата за морски суверенитет на национално и международно ниво. С настоящия Концептуално-пораждащ модел се цели, ограничаването на тези нормативни документи и свеждането им до един общ нормативен документ, който да урегулира системата на национално ниво, но също така да бъде оперативно

¹ Медникаров, Б. Защита на морския суверенитет. Варна, ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“, 2008 г. стр. 403-409.

съвместим с коалиционни партньори. Също така трябва да бъде обърнато съществено внимание на субординацията, взаимодействието и координирането на процесите, както в мирно време, така и във военно време. На базата на този общ нормативен документ да бъдат разработени инструкции и правила за дейността на институциите, които точно и ясно да дават указания, кой, кога, къде, при какви обстоятелства, какво прави, и кой, кога и при какви обстоятелства на кого е подчинен, като по този начин ще се постигне необходимата оперативна съвместимост между институциите в системата, като по този начин ще се повиши и интегритета.

Системата за морски суверенитет е сложна система с много подсистеми в себе си. Към настоящия момент в системата са ангажирани голям брой държавни институции, което от своя страна е предизвикателство пред организацията и управлението на системата, това е така, тъй като всяка институция има своя собствена нормативна уредба, която урежда нейната дейност. От проведеното изследване на системата за морски суверенитет се наблюдава силна дезинтеграция и липса на подходяща организационна култура, което води до недостатъчната ефективност на системата. Успешното изпълнение на поставените задачи изисква създаване на съвместни оперативни способности, които да се изграждат по начин, който гарантира организационната, прецедурната и техническата съвместимост. Тази съвместимост трябва да се осигури чрез изготвяне и стриктно спазване на пакет от нормативна и поднормативна уредба, организираща съвместно планиране, организиране и изпълнение на задачите (такива, към този момент не са разработени в достатъчна степен за да създадат система). При това трябва да се гарантира, че изгражданите способности на отделните компоненти ще са оперативни съвместими, което поставя не само технологични изисквания, но и такива за съвместимост на процедурите за действие и управление, процеси, база данни, информационни системи и др.

От направения анализ на системата за морски суверенитет и изведените констатации на проблемите в организацията и управлението на системата за морски суверенитет като цяло, се стига до **извода**, че е необходим усъвършенстван концептуално-пораждащ модел на системата за морски суверенитет на Република България. Трябва да се обърне внимание, че основна цел на всеки концептуален модел е и пресъздаване на приложимостта на основните принципи, структурата и функционалността или оперативността на моделираната система.

На концептуално ниво изграждането на нов концептуален модел на системата за морски суверенитет няма как да не започне от държавата чрез нейните механизми. Това е така, тъй като именно държавния апарат стои в основата на изграждането на концептуален модел и детайлното разработване на теоретичен и приложен понятиен апарат, който формира не само изграждането на фундамента на модела, но и съпътства цялостния процес на концептуално моделиране на системата.

От гледна точка на научната и познавателната стойност значимостта на всеки концептуален модел се заключава във възможността за реалистично моделиране на реални системи и ситуации. Затова ценността на изгражданите модели се повишава при успешно усвояване на всички възможности за най-пълно съответствие на модела с миналото, настоящето, и потенциалното бъдеще на моделираната система. Задължението за цялостно съответствие с реалния свят формира разликата между същността на концептуалния модел и модела на концепция, като при втория пълното съответствие не е задължително².

² Gregory, Frank Hutson. Cause, Effect, Efficiency & Soft Systems Models. Warwick Business School Research Paper № 42, January 1992.

В Концептуално-пораждащия модел на системата за морски суверенитет освен целта, мисията, визията, ролята, мястото и функциите на системата е необходимо да залегнат и следните важни условия, като основните и подпомагащите институции участващи в системата за морския суверенитет, субординацията, организация и съгласуване на взаимодействията и координация на действията. Разпределението на задачите, които всяка от институциите изпълнява в мирно и във военно време (кой, кога и при какви обстоятелства действа, кой на кого, кога е подчинен). Разработването и въвеждането в експлоатация на информационна система за обмен на информация между институциите. Изготвяне на общи планове за съвместни учения и отиграване на различни епизоди при възникване на кризи, както и планове за образователни и квалификационни курсове към военните университети и академиите на МО и МВР за подготовката на командния състав.

Концептуално-пораждащия модел трябва да се разгледа на концептуално и съдържателно ниво.

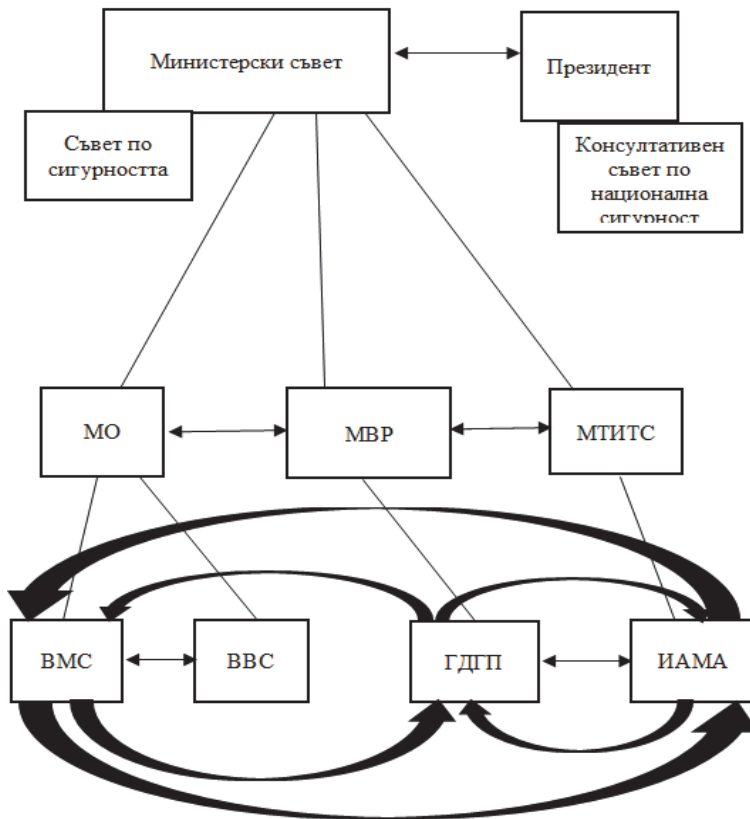
На концептуалното ниво включва целта, стратегията, субекта и обекта на управление.

Целта определя към какво се стреми системата, какъв е смисълът на нейното съществуване, в името на какво си взаимодействат нейните елементи. Стратегията е сборът от взаимно свързани главни задачи, при реализирането на които системата постига своите цели. Субекта на управление е този, който управлява системата, осъществява нейната стратегия и постига целта. Обектът на управление е този, който е управляван в системата за реализиране на нейната цел.

На съдържателното ниво („сърцевината”) включва *структура, ценности, правила и ресурси* и формира съдържанието на системата.

Структурата определя архитектурата на системата, нейните йерархични нива, връзките за взаимодействие и каналите за обмен на информация (на фигура 1 е показана структурата на системата за морски суверенитет, нейните йерархични нива, връзките за взаимодействие и необходимия обмен на информация между основните институции от системата). *Ценностите* са онези общоприети и споделени в организацията жизнено важни виртуални неща, като идеи, възгледи, отношения, символи пренасящи значението, с което са натоварени в организацията в определен исторически период от нейното развитие. *Правилата* са отражение на ценностите и определят реда и процедурите, които трябва да се следват в организацията. *Ресурсите* са средствата, с които се постигат целите на организацията. Най-общо те се разделят на два вида – материални и нематериални.

Може да се *обобщи*, че разглеждането на концептуално и съдържателно ниво едновременно е важна стъпка към намирането на подходяща организационна култура, която значително да подпомогне организацията, за по ефективно изпълнение на задачите, които системата за морски суверенитет изпълнява по защита и контрол в националните морски пространства.

Фиг. 1. Йерархична структура на системата за морски суверенитет

Може да се направи *извода*, че са необходими целенасочени усилия свързани с формирането на необходимата организационна култура, които могат значително да подпомогнат развитието на организацията, като създадат обстановка способстваща за повишаването на ефективността ѝ. Формирането на подходяща организационна култура има ключово значение при изграждането на всяка социална организация и особено в сличаите, когато се формира сложна социална система, каквато несъмнено е и системата за морски суверенитет, за чиито компоненти в настоящия момент са характерни вътрешно недостатъчно добре съгласувани дейности и ниска степен на интеграция.

В тази връзка, от до тук казаното, може да се *обобщи*, че сегашния модел на системата за морски суверенитет не работи като единна система, което от своя страна означава, че системата за морски суверенитет не е достатъчно ефективна. Това налага изготвянето и въвеждането в експлоатация на нов модел за организация и управление.

Литература:

1. Медникаров, Б. Защита на морския суверенитет. Варна, ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“, 2008 г. стр. 403-409.
2. Gregory, Frank Hutson. Cause, Effect, Efficiency & Soft Systems Models. Warwick Business School Research Paper № 42, January 1992.